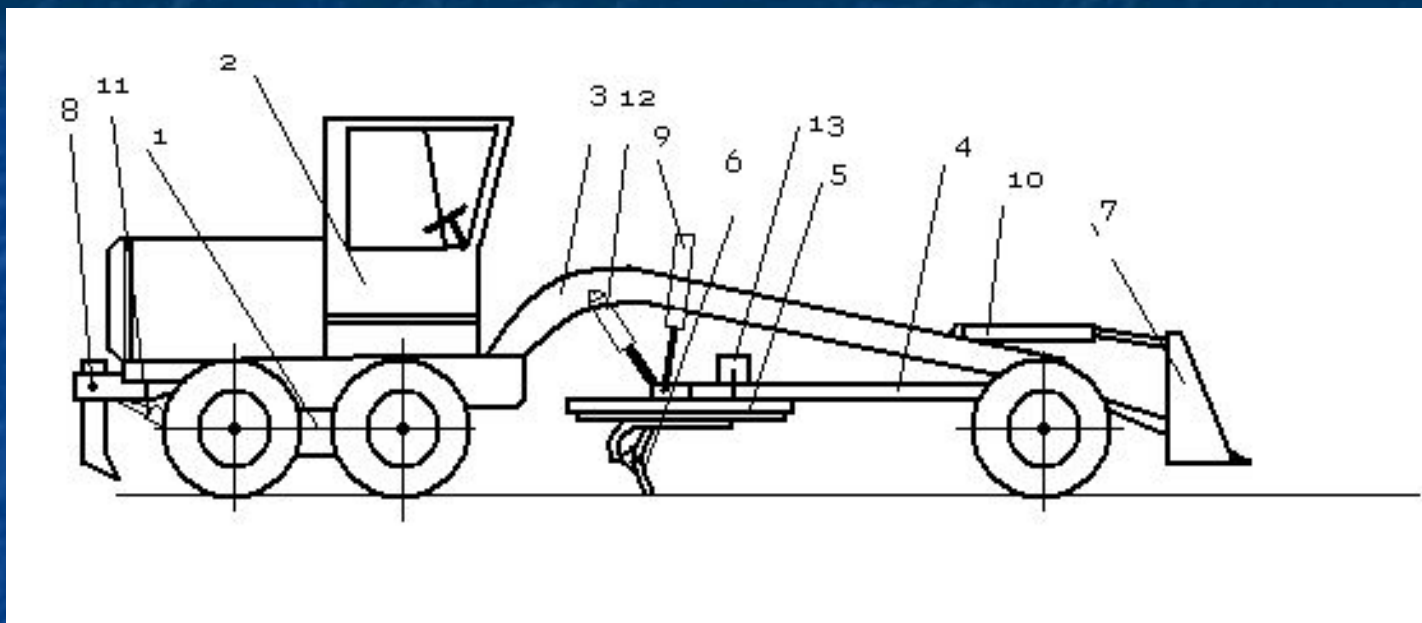

1.3 Автогрейдерлер

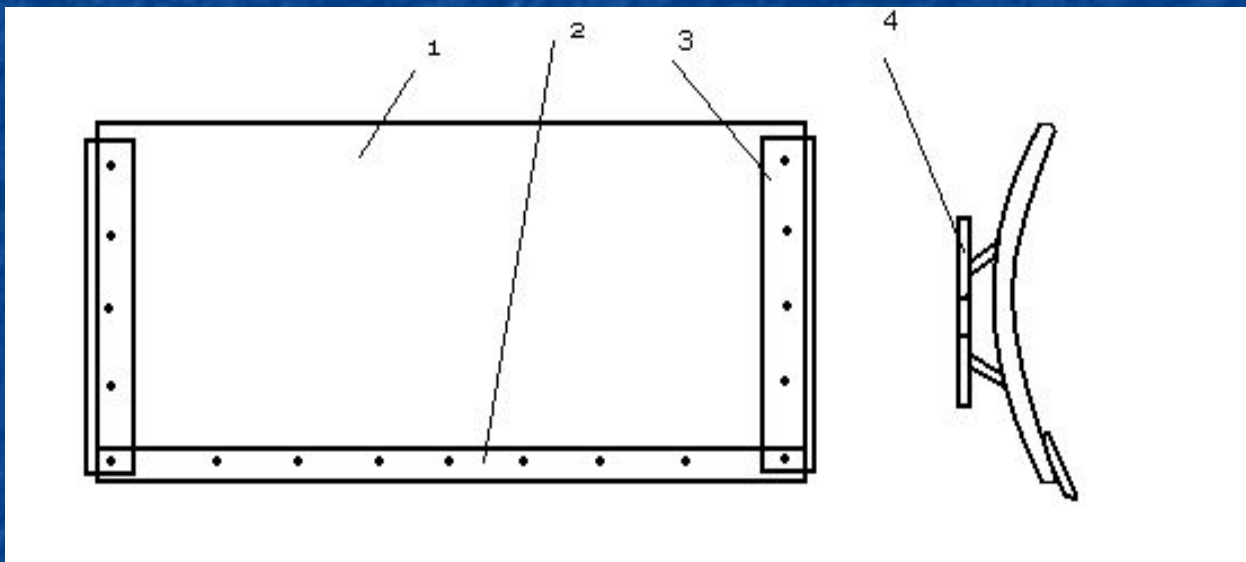
Автогрейдер топырақ кесу жолымен бет тегістеуге арналған, сонымен қатар қар мен қоқыс үшін қолданылады.

1 сурет - Автогрейдер сұлбасы

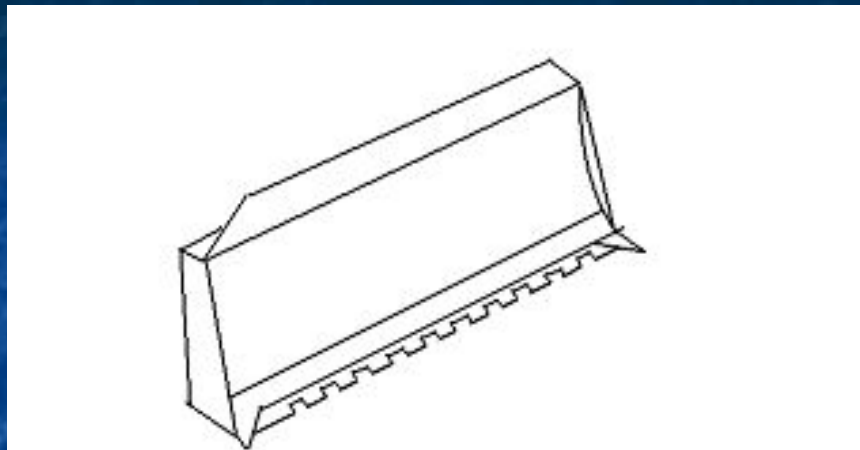
1 - шасси; 2 - кабина; 3 - негізгі рама; 4 - ауыр рама; 5 - айналдыратын шеңбер; 6 - ең басты сырма; 7 - қосымша сырма; 8 - кирковщик; 9, 10, 11, 12 – сәйкесінше негізгі сырманы, қосымша сырманы, кирковщик және ауыр рама шығаруымен басқару гидроцилиндрлары

Негізгі жұмыс мүшесі сырма - бульдозердің сырмасына ұқсас келеді.

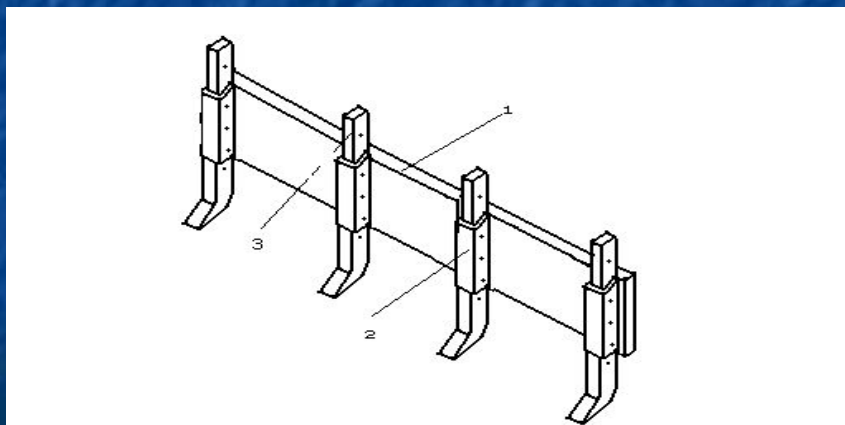
1 – негізгі сырма, 2 – орталық кесетін пышақ, 3 – бүйірлі кесетін пышақ, 4 – бекіту кронштейні
1.16 сурет– Негізгі сырма сызбасы

Қосымша сырма айналмайтын сырмаға ұқсас болады.

1.17 сурет – Қосымша сырма сызбасы

Кирковщик тістері паралельді орналасқан рама түрінде болады

1 – рама, 2 – қондырылатын ұя, 3 – қопсытқыш тіс.

1.18 –Кирковщик сызбасы

Автогрейдерлер жіктелімі

1. Қуаты мен оған сәйкес келетін массасы бойынша

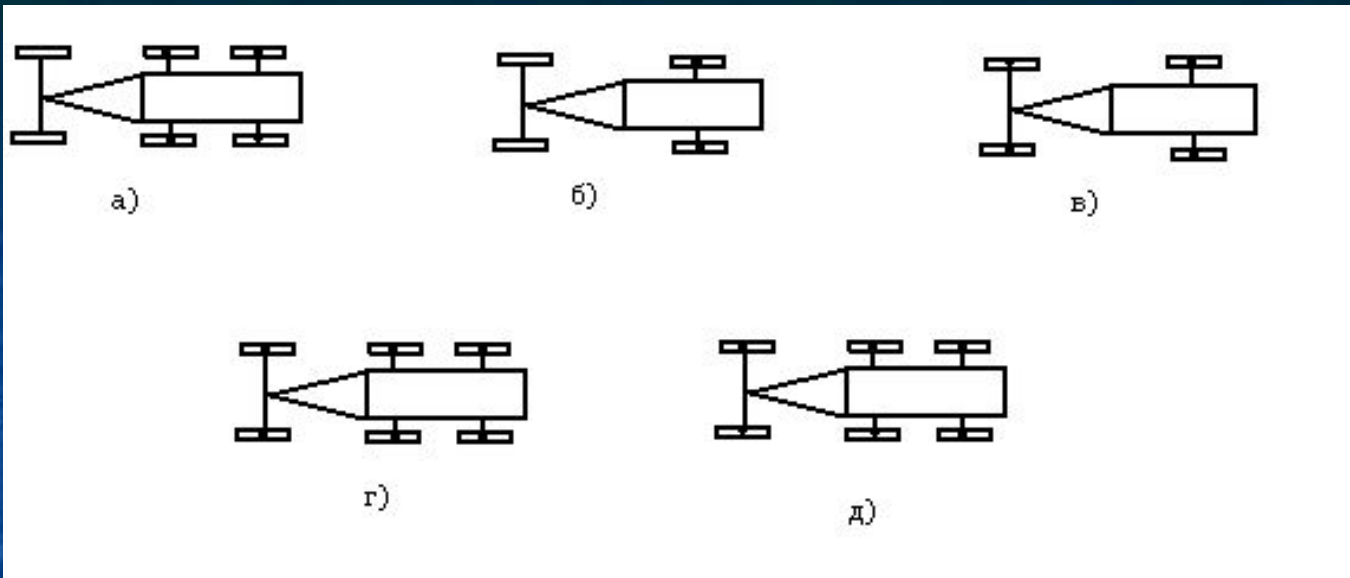
Автогрейдер түрі	Қуаты, кВт	Масса, т
Жеңіл	70 дейін	10 дейін
Орташа	70 - 100	10 - 15
Ауыр	100 - 200	15 - 20
Ең ауыр	200 астам	20 астам

2. Доңғалақты формула бойынша $A*B*В$, мұнда

А - басқарылатын осьтер саны;

Б - жетекші осьтер саны;

В - жалпы осьтер саны.

а) формула $1*2*3$, б) формула $1*2*2$, в) $2*2*2$, г) $3*3*3$, д) $1*3*3$

3. Жетек түрі бойынша

- а) гидравликалық;
- б) механикалық;
- в) аралас.

Автогрейдерді есептеу

Негізгі параметріне көпшілік автогрейдер есеп-қисабында оның қуаты және массалар арақатынастары болады. Негізгі параметрлермен сырма мөлшерлері келеді .

а) өздігінен жүретін атогрейдерлер үшін

1.19 кесте – Автогрейдер сырмасының мөлшерлері

Автогрейдер түрі	Биіктігі , H_0 , мм	Ені , B_0 , мм
Жеңіл	450 - 500	2600 - 3200
Орташа	500 - 600	3200 - 3800
Ауыр	600 - 800	3800 - 4800
Ең ауыр	800 - 1000	4800 - 5800

б) тіркелмелі үшін

$$H_0 = 450 \sqrt{T_n} - 5T_n, \text{мм} \quad (1.71)$$

$$B_0 = (3,0 - 3,2)H_0, \text{мм} \quad (1.72)$$

мұнда T_n – базалы трактордың номиналды тарту күші, т.

2) Ысырылыс негізгі жапырақ қисықтық радиусы

$$R = H_0 / 2\sin\delta, \text{ м} \quad (1.73)$$

мұнда H_0 - ысырылыс биігі, м,
 δ – кесу бұрышы.

3) бұрыш

а) кесу бұрышы $\delta = (30-45^\circ)$,

б) ұшталу бұрышы $\beta = (25-40^\circ)$,

в) артқы бұрыш $\alpha = (5-10^\circ)$.

г) басып алу бұрышы φ

1) топырақ кесуі жанында $(30-40^\circ)$

2) жаққа үйген топырақ ауыспалылығы жанында $(60-75^\circ)$

3) бет жоспарлауы жанында (80°)

д) қию бұрышы $\gamma = (0-30^\circ)$

4) кедергі құраушы күштері қазуға

а) жанама құраушы

$$P_k = (0,6 - 0,8) T_n$$

б) нормалы құраушы

$$P_n = (0,15 - 0,20) P_k$$

Автогрейдердің қалыпты жұмыс шарты

$$T_n \geq \sum W_i,$$

а) автогрейдерға арналған $P_k = (0,6 - 0,8) T_n$

б) нормалы құраушы $P_n = (0,15 - 0,20) P_k$

Автогрейдер нормалы жұмыс шартты

$$T_n \geq \sum W_i,$$

мұнда T_n - жүкті тиеу қайта бөлу коэффициенті ;

а) автогрейдерға арналған

$$T_n = G_{сц.а} \cdot \varphi_{сц, H},$$

мұнда $G_{сц.а}$ – автогрейдер тіркейтін салмағы, H , қайсы бірдей

мұнда $G_{сц.а}$ – автогрейдер тіркейтін салмағы, Н, қайсы бірдей

$$G_{сц.а} = \zeta \cdot G_{.а}, Н,$$

мұнда $G_{.а}$ – автогрейдер салмағы, Н,

ζ – жүкті тиеу қайта бөлу коэффициенті

1) $3 \times 3 \times 3, 1 \times 3 \times 3, 2 \times 2 \times 2$ доңғалақтың формулаға $\zeta = 1,0$

2) $1 \times 2 \times 3, 1 \times 2 \times 2$ доңғалақтың формула $\zeta = 0,75$

$\sum W_i$ - кедергі барлық күштерінің сомасы қазуға ,

$$\sum W_i = W_1 + W_2 + W_3 + W_4 + W_5 + W_6, Н,$$

W_1 - топырақ кедергі күші кесуге ,

$$W_1 = k_p B_0 h \sin \varphi = k_p F \sin \varphi, Н$$

мұнда k_p – топырақты кесуге салыстырмалы кедергісі, Н/м²;

B_0 – сырма ені, м ;

h - кесу тереңдігі, м ;

F - топырақтың көлденең қималар ауданы, м².

φ – басып алу бұрышы.

W_2 – кедергі күші ауыспалылыққа сүйрету призмалары (жиналған алды топырақ ысырылысымен),

$$W_2 = G_{\text{пр.}} \cdot \mu_1 \sin\varphi, \text{ Н,}$$

мұнда $G_{\text{пр.}}$ - сүйрету призма салмағы, Н,

μ_1 –топырақ қажалу коэффициенті топыраққа.

Сүйретілу призмасының салмағы анықталады

$$G_{\text{пр}} = \gamma_0 \cdot V_{\text{пр}} \cdot g \sin\varphi / k_{\text{разр.}}, \text{ Н,} \quad (1.80)$$

мұнда γ_0 – топырақтың көлемді салмағы, т/м³,

$V_{\text{пр}}$ – сүйретілу призмасындағы топырақтың салмағы, м³,

g – еркін түсу үдеуі, м/с²

$k_{\text{разр}}$ – топырақты қопсыту коэффициенті.

Сүйретілу призмасындағы топырақ көлемі есептеледі

$$V_{\text{пр}} = B_0 \cdot H_0 \cdot 2 \sin \varphi / 2 \cdot k_{\text{пр.}}, \text{ м}^3 \quad (1.81)$$

мұнда B_0 – сырма ені, м;

H_0 – сырма биіктігі, м,

$k_{\text{пр}}$ – сүйретілу призмасының коэффициенті, H_0 / B_0 қатынасына тәуелді.

W_3 – сырма бойымен топырақтың қозғалысына кедергі күші

$$W_3 = G_{\text{пр.}} \cdot \mu_2 \cdot \cos^2 \delta \cdot \sin \varphi, \text{ Н,}$$

мұнда $G_{\text{пр.}}$ - сүйрету призма салмағы, Н,

μ_2 – сырманың топырақ қажалу коэффициенті,

δ – кесу бұрышы

W_4 – сырманың топырақпен жылжуына кедергі күші

$$W_4 = P_n \cdot \mu_2, \text{ Н,}$$

мұнда P_n – қазуға кедергі күштерінің нормалы құрамы, Н ,

W_5 – сырма бойымен топырақтың жылжуына кедергі, н

$$W_5 = G_{пр} \cdot \mu_1 \cdot \mu_2 \cdot \cos\varphi, \text{ Н.}$$

W_6 – автогрейдердің қозғалысына кедергі күші

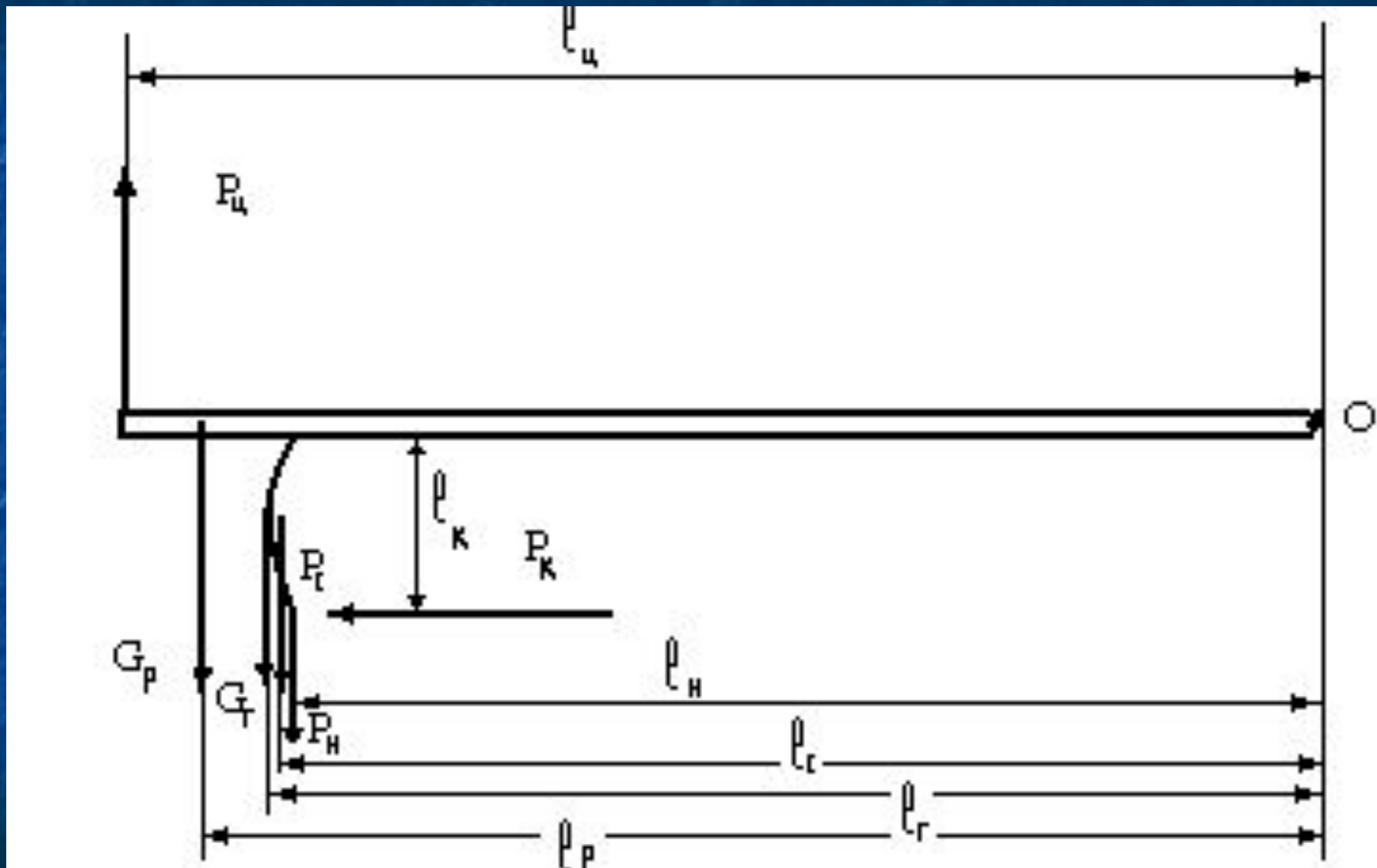
$$W_6 = G_{сц.а} \cdot (f \pm i), \text{ Н}$$

мұнда $G_{сц.а}$ – автогрейдердің тіркейтін салмағы, Н,

f - кедергі коэффициенті автогрейдера қозғалысына, топырақ үлгісінен тәуелді болады және өтетін жабдықтау үлгісінің,

i – жер еңіс мағынасы .

Автогрейдердің рамасын көтеру гидроцилиндріндегі күшті анықтайық

1.21 сурет- Есеп сызбасы

О нүктесіне қатысты теңдеу құрамыз

$$\sum M_o = 0$$
$$P_n \cdot l_n - P_k \cdot l_k + P_c \cdot l_c + G_g \cdot l_g + G_p \cdot l_p = P_{\zeta} \cdot l_{\zeta}, \quad (1.86)$$

мұнда P_n, P_k – қазуға кедергі күштері, Н;

G_p – раманың сырмамен салмағы, Н;

P_c – топырақты жылжытуға кедергі күші, Н;

G_g – көтерілген топырақтың сырмаға жабысқан топырақпен салмағы, Н;

S_{ζ} – гидроцилиндрдегі күші, Н,

$l_n, l_k, l_c, l_p, l_{\zeta}$ – сәйкесінше күштердің иіні, м.

Топырақты жылжытуға кедергі күші мына формула бойынша есептеледі

$$P_c = k_c \cdot H_o \cdot B_o, \text{ н}, \quad (1.87)$$

мұнда k_c – салыстырмалы топырақты жылжытуға кедергі,

$k_c = (40 - 60), \text{кПа},$

H_o и B_o – сырма параметрлері, м,

Сырмаға жабысқан топырақтың салмағы сырманың параметрлері мен мөлшерлеріне тәуелді болады.

$$G_{\Gamma} = \gamma_0 \cdot V_0 \cdot F \cdot g, \text{ Н,}$$

мұнда γ_0 – топырақтың көлемді салмағы, т/м³,

V_0 – сырма ені, м,

F – сырмаға жабысқан топырақтың ауданы, м²,

g – еркін түсу үдеуі, м/с².

Гидроцилиндрдегі P_{Γ} күшті анықтайық

$$P_{\Gamma} = (P_n \cdot l_n + P_k \cdot l_k + P_c \cdot l_c + G_{\Gamma} \cdot l_{\Gamma} + G_0 \cdot l_0 + G_p \cdot l_p) / l_{\Gamma}, \text{ Н,} \quad (1.88)$$

P_{Γ} күштің алынған мәні бойынша автогрейдердің тарту рамасына стандартты гидроцилиндр таңдаймыз.

Автогрейдер өнімділігі

Автогрейдердің өнімділігі жұмыстың екі сызбасы бойынша есептеледі.

а) құрылыс алаңын негізгі сырмамен тегістегенде

$$П = 3600 \cdot L \cdot (B_0 \cdot \sin \varphi - a) \cdot \text{квр.} / ((L/v_{р.х.}) + t_{п.п.}) \cdot n, \text{ м}^2/\text{ч},$$

мұнда B_0 – сырма ені, м ;

φ – басып алу бұрышы .

a - көршілес жолақтардың жабу мөлшері, $a = (0,2 - 0,3)$ м қабылданады

L – тегістелетін учаске ұзындығы, м

$v_{р.х.}$ - жұмыс жүру жылдамдығы, қабылданады $0,8 - 1,0$ м/с

$t_{п.п.}$ - бұрылуға уақыт және тапсырулардың ауыстырып қосулары $t_{п.п.} = (20 - 40)$ с. қабылданады

n – бір ізбен өтулер саны, $1 - 3$ өту қабылданады

б) топырақты қосымша сырмамен қазып, тасымалдағанда

$$П = 3600 \cdot V_{\text{пр}} \cdot \text{кукл.} \cdot \text{квр.} / T_{\text{ц}} , \text{ м}^3/\text{ч} ,$$

мұнда $V_{\text{пр}}$ - сүйрету призма көлемі ,м³;

кукл - жер еңіс ескеретін коэффициенті;

квр – машина қолдану коэффициенті уақыттардың,

квр = (0,75-0,85) қабылданады

$T_{\text{ц}}$ – цикл уақыты, с .

Автогрейдердің жұмыс циклі анықталады

$$T_{\text{ц}} = t_{\text{р}} + t_{\text{р.х.}} + t_{\text{у.}} + t_{\text{х.х.}} + t_{\text{п.п.}} \text{ с.} \quad (1.91)$$

мұнда $t_{\text{р}}$ - топырақ кесу уақыты, с;

$t_{\text{р.х.}}$ – жұмысшы жүру уақыты, с;

$t_{\text{у.}}$ – топырақ салу уақыты, с;

$t_{\text{х.х.}}$ – бойдақ жүру уақыты, с;

$t_{\text{п.п.}}$ – тапсырулардың ауыстырып қосу уақыты, с.

Топырақты кесу уақыты

$$t_p = l_p/v_p, \text{ с}; \quad (1.92)$$

мұнда l_p – сүйретілу призмасы толғанға дейінгі кесу қашықтығы,
 $l_p = (4 - 6)$ м қабылданады,
 v_p – кесу кезіндегі жылдамдық, $v_p = (0,5 - 0,8)$ м/с.

Жұмыс жүрісі уақыты анықталады

$$t_{p.x.} = l_{p.x.}/v_{p.x.}, \text{ с}, \quad (1.93)$$

мұнда $l_{p.x.}$ – топырақты жылжыту қашықтығы. м,
 $v_{p.x.}$ – жұмыс жүрісі жылдамдығы, $v_{p.x.} = (0,9 - 1,1)$ м/с.

Топырақты төсеу уақыты

$$t_{y.} = l_{y.}/v_{y.}, \text{ с,} \quad (1.94)$$

мұнда $l_{y.}$ – топырақты төсеу қашықтығы, $l_{y.} = (2-4)$ м,
 $v_{y.}$ – топырақ төсеу кезіндегі жылдамдық, $v_{y.} = (0,4 - 0,8)$ м/с
қабылданады.

Бос жүріс уақыты анықталады.

$$t_{x.x} = l_{x.x}/v_{x.x}, \quad (1.95)$$

мұнда $l_{x.x}$ – бос жүріс ұзындығы, жалпы анықталады

$$l_{x.x} = l_{p.} + l_{p.x} + l_{y.}, \text{ м,} \quad (1.96)$$

мұнда $v_{x.x}$ – бос жүрістегі жылдамдық, $v_{x.x} = (1,1 - 2,2)$ м/с
қабылданады.

Тапсырулардың ауыстырып қосу уақыты $t_{п.п.} = (20-40)$ с.